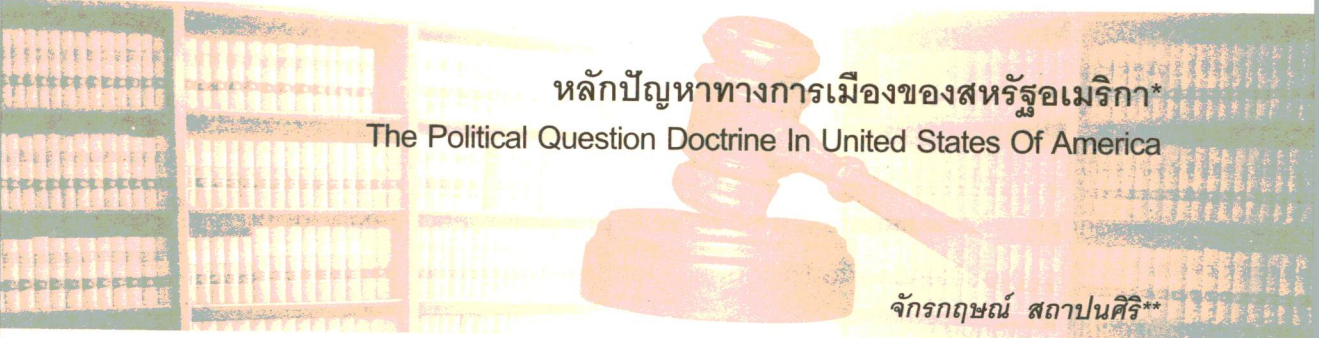

หลักปัญหาทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา*

The Political Question Doctrine In United States Of America

จักรกฤษณ์ สถาปนศิริ**

บทคัดย่อ

งานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาวิเคราะห์ถึงแนวความคิดของ หลักปัญหาทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา โดยนำมาเปรียบเทียบกับ ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล โดยที่แนวความคิดทั้งสองนี้ต่างมุ่งจำกัดการใช้อำนาจของศาลที่จะเข้าไปตรวจสอบการกระทำบางอย่างของฝ่ายบริหาร ทั้งนี้โดยได้รับอิทธิพลแนวความคิดมาจากหลักการแบ่งแยกอำนาจ และทฤษฎีการคานและดุลอำนาจ

จากการศึกษาเปรียบเทียบพบว่า หลักปัญหาทางการเมือง กับทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลมีความคล้ายคลึงกัน คือเรื่องที่เป็นความสัมพันธ์ระหว่างรัฐบาลกับรัฐสภา และเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ ศาลจะไม่เข้าไปตรวจสอบ แต่ทฤษฎีปัญหาทางการเมืองไม่มีเกณฑ์ในการบ่งชี้ลักษณะของการกระทำอย่างชัดเจน โดยเป็นเรื่องที่ศาลจะทำการพิจารณาเป็นรายกรณีไป บางครั้งศาลอาจจะเข้าไปแทรกแซงการกระทำใด ๆ ก็ตามที่ศาลเห็นว่า มีความเกี่ยวข้องกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนหรืออาจจะกระทบต่อหลักการสำคัญตามรัฐธรรมนูญ

อย่างไรก็ดี ผลที่เหมือนกันของการนำทฤษฎีดังกล่าวมาใช้ คือศาลในฐานะองค์กรหนึ่งตามรัฐธรรมนูญจำต้องเคารพในหลักการแบ่งแยกอำนาจ อันเป็นหลักสำคัญของ การปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยไม่สมควรเข้าไปแทรกแซงความสัมพันธ์ระหว่างฝ่ายบริหารและฝ่ายนิติบัญญัติ

คำสำคัญ : หลักปัญหาทางการเมือง / การกระทำทางรัฐบาล / หลักการแบ่งแยกอำนาจ

* บทความวิจัยนี้เป็นผลการศึกษา จากโครงการวิจัยเรื่อง “หลักปัญหาทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา” โดยได้รับทุนอุดหนุน การวิจัยจากงบประมาณรายได้ กองทุนวิจัย มหาวิทยาลัยนครสวรรค์ ประจำปีงบประมาณ 2553

** อาจารย์ประจำคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์

Abstract

This research intends to study and analyze the concept of Political question doctrine, by comparing with act of government Theory. These two concepts, influenced by the separation of powers principles and theory of checks and balances, are intended to limited judicial power to review certain actions of the executive branch.

After the comparative study, the author finds out the similarities between Political question and act of government: the underlying issues are about the relationship between the government and the parliament as well as relationships between the countries, the matters with which Courts will not intervene. However, in the case of Political question doctrine, there is no criteria to indicate clearly the characteristic action. Instead the court shall consider matters involving Political question doctrine on case by case basis. Sometimes the court may decide to intervene and review certain actions that is relevant to the freedom of the people, or which may affect the important constitutional principles.

However, the same outcome resulting from the adoption of the said theories is that: the court as a Constitutional institution must respect the separation of powers principles, the pillar of democratic system, without inappropriate intervention into the relationship between the executive branch and the legislative branch.

Keywords : political question / act of government / separation of powers

บทนำ

ประเทศที่มีการปกครองในระบอบประชาธิปไตยทั้งหลาย ต่างก็ยึดถือหลักการสำคัญในระบอบประชาธิปไตยประการหนึ่งร่วมกัน คือ “หลักนิติรัฐ” (Legal States) โดยหลักนิติรัฐเองยังประกอบไปด้วยสาระสำคัญหลายประการ สาระสำคัญของหลักนิติรัฐที่ยอมรับกันทั่วไปข้อหนึ่ง ได้แก่ “หลักการแบ่งแยกอำนาจ” (Separation of Powers) กล่าวคือต้องแบ่งแยกอำนาจทางการเมืองไปไว้ยังองค์กรต่าง ๆ เพื่อมิให้องค์กรใดองค์กรหนึ่งมีอำนาจเบ็ดเสร็จเด็ดขาดแต่เพียงองค์กรเดียว ในขณะเดียวกันก็ได้หมายความว่า องค์กรที่ได้รับการแบ่งอำนาจไปแล้ว จะสามารถใช้อำนาจที่ตนได้รับมาไปตามอำเภอใจ เพราะหลักการแบ่งแยกอำนาจก็สนับสนุนให้อำนาจต่าง ๆ ทำหน้าที่ตรวจสอบการใช้อำนาจซึ่งกันและกัน เพื่อให้การใช้อำนาจขององค์กรต่าง ๆ เป็นไปโดยสมดุล หรือที่เราเรียกว่า “การคานและดุลอำนาจ” (Checks and Balances)

รัฐธรรมนูญซึ่งเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ และเป็นกฎหมายที่จัดสร้างองค์กรต่าง ๆ ขึ้นภายในรัฐ ทั้งยังทำหน้าที่จัดสรรอำนาจทางการเมืองไปให้แก่องค์กรต่างๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้น นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังผูกโยงความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรต่างๆ เหล่านี้เข้าไว้ด้วยกัน ให้มีปฏิสัมพันธ์กัน ให้ตรวจสอบกันและกัน ตามหลักการคานและดุลอำนาจดังกล่าว

ด้วยเหตุนี้องค์กรต่าง ๆ ที่ถูกจัดตั้งขึ้นโดยรัฐธรรมนูญ จึงต่างใช้อำนาจของตนไปภายใต้กรอบที่รัฐธรรมนูญเป็นผู้กำหนด และมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่ภายในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญบัญญัติไว้ องค์กรหลักทางการเมือง อันได้แก่ รัฐบาล รัฐสภา และศาล ต่างก็มีอำนาจตามกฎหมาย และภาระหน้าที่ที่ต้องปฏิบัติผูกพันแตกต่างกันไปตามบทบาทของตน

อย่างไรก็ดี สำหรับ รัฐบาล ซึ่งเป็นองค์กรที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้ทำหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน ตลอดจนบังคับการให้เป็นไปตามกฎหมาย ถือเป็นองค์กรที่มีลักษณะพิเศษแตกต่างจากองค์กรอื่น เนื่องจากบทบาทของรัฐบาลจะดำรงอยู่ในสองสถานะ สถานะหนึ่งคือในฐานะฝ่ายบริหาร รัฐบาลจะร่วมกันทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบายต่าง ๆ ในการบริหารประเทศ หรือกำหนดทำที่และความสัมพันธ์อันจะมีต่อรัฐบาลของต่างประเทศในด้านต่าง ๆ ส่วนอีกสถานะหนึ่งคือในฐานะฝ่ายปกครองนั้น รัฐบาลถือเป็นผู้บังคับบัญชาของเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครองของรัฐ ในการควบคุม สั่งการให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ปฏิบัติตามภารกิจของฝ่ายปกครอง คือ การจัดทำบริการสาธารณะ

สำหรับการควบคุมและตรวจสอบการใช้อำนาจของรัฐบาลนั้น หากเป็นการใช้อำนาจในฐานะเป็นฝ่ายปกครอง การใช้อำนาจดังกล่าวก็ต้องอยู่ภายใต้หลักความชอบด้วยกฎหมายของการกระทำของฝ่ายปกครอง และองค์กรที่ทำหน้าที่ในการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายนี้ก็ได้แก่ ฝ่ายตุลาการหรือศาล ในขณะที่หากการใช้อำนาจของรัฐบาลซึ่งกระทำไปในฐานะฝ่ายบริหารแล้ว จะถือได้ว่าเป็นการใช้อำนาจที่กฎหมายเปิดช่องให้

ฝ่ายบริหารสามารถใช้ดุลยพินิจได้อย่างกว้างขวาง เพื่อความคล่องตัว และความเหมาะสมในการบริหารประเทศ การกระทำดังกล่าวจึงไม่อยู่ภายใต้การตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายของศาล แต่จะอยู่ภายใต้การกำกับดูแลโดยฝ่ายนิติบัญญัติแทน และเนื่องจากการตรวจสอบโดยฝ่ายนิติบัญญัติหรือรัฐสภานี้ มีมูลเหตุจูงใจทางการเมืองเข้ามาเกี่ยวข้อง จึงมีลักษณะเป็นการตรวจสอบในทางการเมืองมากกว่าตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมาย

กลไกในการตรวจสอบทางการเมืองนี้อาจถูกกำหนดขึ้นจากบทบัญญัติในรัฐธรรมนูญโดยตรง หรือโดยจารีตประเพณีในการปกครองที่ยอมรับได้ และเพื่อเป็นการยืนยันว่าฝ่ายตุลาการจะไม่เข้ามาแทรกแซงการใช้อำนาจตรวจสอบทางการเมืองดังกล่าว จึงได้มีการพัฒนาแนวความคิดในการจำกัดอำนาจการตรวจสอบของศาลให้อยู่ภายในขอบเขตของการตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น ทฤษฎีซึ่งเป็นที่รู้จักกันมาก ได้แก่ “ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล” (act of government)

สำหรับประเทศไทย ศาลรัฐธรรมนูญ ได้เคยนำ “ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล” มาใช้ในคำวินิจฉัยศาลรัฐธรรมนูญ ที่ 9/2549 โดยวินิจฉัยว่า “พระราชกฤษฎีกายกยอผู้แทนราษฎร พ.ศ. 2549 เป็นการใช้อำนาจของฝ่ายบริหารโดยแท้ที่กำหนดไว้ในระบบรัฐสภา เพื่อให้ฝ่ายบริหารถ่วงดุลหรือคานอำนาจกับ ฝ่ายนิติบัญญัติ เป็นเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างรัฐสภา ซึ่งเป็นฝ่ายนิติบัญญัติกับรัฐบาลซึ่งเป็น ฝ่ายบริหาร จึงเป็นดุลพินิจของฝ่ายบริหารอย่างแท้จริง ไม่อยู่ภายใต้การตรวจสอบการใช้อำนาจโดยศาลซึ่งเป็นองค์กรฝ่ายตุลาการ”

แม้ว่าในคำวินิจฉัยดังกล่าว ศาลรัฐธรรมนูญจะมีได้อธิบายอย่างชัดเจนว่า เป็นการนำทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลมาใช้ แต่ก็ทำให้เห็นได้ว่า คำวินิจฉัยดังกล่าวได้รับอิทธิพลมาจากทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลอย่างแน่นอน

อย่างไรก็ดีทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล ถูกนำกลับมาพูดถึงอย่างมากอีกครั้งในสังคมไทย ภายหลังจากที่ศาลปกครองกลางได้มีคำสั่งในคดีหมายเลขดำที่ 984/2551 ลงวันที่ 27 มิถุนายน 2551 กำหนดมาตรการคุ้มครองชั่วคราว โดยสั่งห้ามมิให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศ และคณะรัฐมนตรีดำเนินการใด ๆ ที่เป็นการอ้างหรือใช้ประโยชน์จากมติคณะรัฐมนตรีเมื่อวันที่ 17 มิถุนายน 2551 ที่มีมติให้ความเห็นชอบใน ร่างแถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชากรณีการขอขึ้นทะเบียนประสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก ตลอดจนการดำเนินการตามมติดังกล่าว จนกว่าคดีจะถึงที่สุดหรือศาลจะมีคำสั่งเป็นอย่างอื่น

คำสั่งของศาลปกครองกลางดังกล่าวก่อให้เกิดกระแสการวิพากษ์วิจารณ์ถึงเหตุผลที่ศาลปกครองกลางนำมาใช้กับคดีเป็นอันมาก ทั้งที่ก่อนหน้านี้ศาลปกครองกลางจะมีคำสั่งในคดีนี้ ศาลปกครองสูงสุดได้เคยวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับ “การกระทำทางรัฐบาล” ไว้อย่างน่าสนใจ ดังปรากฏในคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 178/2550 คดีการลงนามความตกลงหุ้นส่วนเศรษฐกิจ

ไทย - ญี่ปุ่น (JTEPA) ความว่า “กรณีที่ถูกฟ้องคดีที่ 4 (คณะรัฐมนตรี) ใช้อำนาจทางบริหารของรัฐตามรัฐธรรมนูญกระทำการใด ๆ ไม่ว่าจะเป็นการกระทำในความสัมพันธ์กับรัฐสภาหรือการกระทำในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศก็ตาม ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 4 หาได้กระทำในฐานะที่เป็น “เจ้าหน้าที่ของรัฐ” ตามนัยมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลปกครองและวิธีพิจารณาคดีปกครอง พ.ศ. 2542 ไม่ แต่กระทำในฐานะที่เป็น “องค์กรตามรัฐธรรมนูญ” และคดีพิพาทอันเนื่องมาจากการที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 4 ใช้อำนาจทางบริหารของรัฐตามรัฐธรรมนูญกระทำการใด ๆ ในความสัมพันธ์กับรัฐสภาหรือในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ หรือคดีพิพาทอันเนื่องมาจากการที่ผู้ถูกฟ้องคดีที่ 4 ละเลยต่อหน้าที่ที่จะต้องใช้อำนาจทางบริหารของรัฐตามรัฐธรรมนูญกระทำการดังกล่าว หรือใช้อำนาจทางบริหารของรัฐตามรัฐธรรมนูญกระทำการดังกล่าวล่าช้าเกินสมควรไม่อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครอง...”

จากคำสั่งศาลปกครองกลางที่ 984/2551 และคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 178/2550 ดังกล่าว สะท้อนให้เห็นถึงความไม่แน่นอน ของทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล ในประเทศไทย ทั้งนี้เนื่องมาจากการที่ ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาล มิใช่หลักกฎหมายที่ได้มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรดังเช่นหลักกฎหมายอื่น ๆ ที่เราค้นขึ้นกันอยู่ภายในระบบประมวลกฎหมายของประเทศไทย แต่เป็นทฤษฎีที่เรายพยายามจะหยิบยืมมาจากหลักกฎหมายปกครองในต่างประเทศ ซึ่งมีที่มาในต่างประเทศนั้นก็เพราะการที่ฝ่ายตุลาการหรือศาลในต่างประเทศเห็นถึงความสำคัญในการที่ศาลจะต้องจำกัดอำนาจตนเองไม่ให้เข้าไปก้าวก่ายกับการกระทำบางอย่างของรัฐบาล เพราะจะกระทบต่อดุลยภาพทางอำนาจ ที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดไว้ และจะส่งผลเสียต่อการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระทบต่อหลักนิติรัฐ กระทบต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ

ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงเห็นถึงความจำเป็นที่จะต้องทำการศึกษาถึงหลักการหรือทฤษฎีที่ศาลใช้ในการจำกัดอำนาจของตนเองที่มีอยู่ในต่างประเทศ ซึ่งนอกจาก ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลแล้ว เราอาจเคยได้ยินถึงหลักการที่ศาลแห่งสหรัฐอเมริกาใช้ในการจำกัดอำนาจตนเองมิให้ไปแทรกแซงการกระทำบางอย่างของฝ่ายบริหาร ได้แก่ “หลักปัญหาทางการเมือง” (Political question doctrine)

จากการศึกษาถึงตำราและบทความทางวิชาการในเมืองไทย พบว่าไม่มีการกล่าวถึงหลักปัญหาทางการเมือง ว่ามีสาระสำคัญประการใด อย่างมากที่สุดก็เพียงแต่อธิบายว่าเป็นหลักการอย่างเดียวกันกับ ทฤษฎีการกระทำทางรัฐบาลเท่านั้น จึงเป็นที่มาให้ผู้วิจัยเกิดความสนใจที่จะทำการศึกษาถึงสาระสำคัญของหลักปัญหาทางการเมืองดังกล่าว ว่ามีสาระสำคัญอย่างไร และมีความเหมือนหรือแตกต่างกันอย่างไรหรือไม่กับทฤษฎีปัญหาทางการเมือง

ผู้วิจัย มีความเห็นว่า การศึกษาถึงหลักปัญหาทางการเมืองดังกล่าว จะมีส่วนช่วยให้นักกฎหมายไทยได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจำกัดอำนาจในการตรวจสอบการกระทำของฝ่ายบริหารโดยองค์กรตุลาการ ซึ่งหากศาลจำกัดบทบาทของตนเองอยู่ในขอบเขตที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้เป็นอย่างดีแล้ว ก็จะไม่เป็นการละเมิดต่อหลักการถ่วงดุลอำนาจหลักการแบ่งแยกอำนาจ หลักนิติรัฐ และย่อมส่งผลให้การปกครองในระบอบประชาธิปไตยของไทยพัฒนาขึ้นไปอีกระดับหนึ่งได้ นี่คือเหตุผลที่ทำให้จำเป็นต้องมีการศึกษาวิจัยในประเด็นดังกล่าว

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

เน้นการศึกษา หลักปัญหาทางการเมือง ซึ่งปรากฏอยู่ในคำพิพากษาของศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา เฉพาะคำพิพากษาที่เกี่ยวข้องและมีความสำคัญ อาทิเช่น Luther v. Borden, 48 U.S. 1 (1849), Coleman v. Miller, 307 U.S. 433 (1939), Colegrove v. Green, 328 U.S. 549 (1946), Baker v. Carr, 369 U.S. 186 (1962), Powell v. McCormack, 395 U.S. 486 (1969), Goldwater v. Carter, 444 U.S. 996 (1979) และ Nixon v. United States, 506 U.S. 224 (1993)

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย

1. เพื่อศึกษา หลักปัญหาทางการเมือง ที่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีและจำกัดอำนาจของตน
2. ศึกษาเปรียบเทียบระหว่าง ทฤษฎีว่าด้วยการกระทำทางรัฐบาล กับ หลักปัญหาทางการเมือง ว่ามีความเหมือนหรือความแตกต่างกันอย่างไร
3. เพื่อรวบรวมองค์ความรู้เกี่ยวกับ หลักปัญหาทางการเมือง ให้มีความชัดเจนยิ่งขึ้น

วิธีดำเนินการศึกษาวิจัย

การดำเนินการวิจัย ใช้วิธีวิจัยเอกสาร (document research) เป็นวิธีการหลักในการดำเนินการวิจัย โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาวิจัยจากทั้งเอกสารปฐมภูมิ (primary document) หลายฉบับ เช่น เอกสารทางกฎหมาย ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกา คำพิพากษาศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา และคำวินิจฉัยของศาลรัฐธรรมนูญและศาลปกครอง นอกจากเอกสารปฐมภูมิแล้ว ผู้วิจัยยังได้ทำการศึกษาจากเอกสารทุติยภูมิ (secondary document) ด้วย เช่น บทความและตำราทางวิชาการ รายงานการวิจัย เป็นต้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้ทราบถึงสาระสำคัญของ หลักปัญหาทางการเมือง ที่ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา ใช้ในการพิจารณาวินิจฉัยคดีและจำกัดอำนาจของตน
2. ได้ทราบว่าความเหมือนหรือความแตกต่างกันระหว่าง ทฤษฎีว่าด้วยการกระทำทาง รัฐบาล กับ หลักปัญหาทางการเมือง
3. เกิดองค์ความรู้ที่ชัดเจนเกี่ยวกับ หลักปัญหาทางการเมือง
4. เป็นแหล่งอ้างอิงในการศึกษาหรือวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไปในอนาคต
5. สามารถนำไปบูรณาการเข้ากับการเรียนการสอนในรายวิชาที่เกี่ยวข้องได้ เช่น วิชา กฎหมายรัฐธรรมนูญ หรือวิธีพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญ

ผลของการศึกษาวิจัย

1. หลักปัญหาทางการเมืองของสหรัฐอเมริกา

ภายหลังจากคดี Marbury v. Madison ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา ได้วางหลักว่า “เขตอำนาจของศาลนั้นมีอยู่อย่างจำกัด ในการเข้าไปวินิจฉัยเกี่ยวกับสิทธิของปัจเจกบุคคล ส่วนปัญหาซึ่งโดยธรรมชาติแล้วเป็นเรื่องทางการเมืองที่ต้องเสนอให้ฝ่ายบริหารพิจารณานั้น ไม่สามารถพิจารณาได้โดยศาลนี้” และเป็นที่มาของการสร้างหลักปัญหาทางการเมืองขึ้นในระบบกฎหมายของสหรัฐอเมริกามาจนกระทั่งทุกวันนี้

อย่างไรก็ดีเพื่อทำความเข้าใจถึงสาระสำคัญของ หลักปัญหาทางการเมือง ได้ดียิ่งขึ้น จำเป็นต้องทำการศึกษาถึงแนวคำวินิจฉัยที่สำคัญเกี่ยวกับหลักปัญหาทางการเมืองต่อไป

2. แนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับคดีที่เป็นปัญหาทางการเมือง

2.1 กรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นอำนาจโดยแท้ของสภาองเกรส

เราพบว่าศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาคจะไม่เข้าไปพิจารณาคดีที่มีปัญหาเกี่ยวกับการกระทำที่รัฐธรรมนูญแห่งสหรัฐอเมริกาได้กำหนดให้เป็นอำนาจของสภาองเกรส เช่น กรณี การกำหนดระยะเวลาการให้สัตยาบัน (ratification) ในร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ ซึ่งรัฐธรรมนูญมิได้กำหนดไว้ เพียงกำหนดว่าร่างแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญจะมีผลบังคับใช้ได้

⁶Nixon v. United States, 1993 506 U.S. 224

⁷Goldwater v. Carter, 1979 444 U.S. 996

⁸Powell v. McCormack, 1969 395 U.S. 486

ก็คือเมื่อ ได้มีการให้สัตยาบันโดยเสียงข้างมาก 3 ใน 4 ของจำนวนมลรัฐทั้งหมดที่มีอยู่ ศาลจึงเห็นว่าเป็นปัญหาทางการเมืองที่ศาลไม่สามารถเข้าไปกำหนดระยะเวลาดังกล่าวได้นอกจากนี้ยังหมายถึงกรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นอำนาจของสภานิติบัญญัติของมลรัฐว่าจะให้สัตยาบันหรือไม่ให้สัตยาบัน ก็ถือว่าเป็นปัญหาทางการเมืองด้วยเช่นเดียวกัน

สืบเนื่องจากกรณีที่ศาลถือว่าเป็นอำนาจของสภาองเกรสแล้ว กรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้อำนาจในการลงมติถอดถอนเจ้าหน้าที่ของรัฐบาลออกจากตำแหน่ง (Impeachment) เป็นของวุฒิสภา (Senate) รัฐธรรมนูญมิได้กำหนดรายละเอียดเอาไว้ จึงเป็นอำนาจแต่เพียงผู้เดียวของ วุฒิสภา (The Senate shall have the sole power) ที่จะกำหนดรายละเอียดได้ และศาลไม่อาจแทรกแซงอำนาจ “แต่เพียงผู้เดียว” ของวุฒิสภาได้ จึงเป็นปัญหาทางการเมืองเช่นกัน

2.2 กรณีที่รัฐธรรมนูญกำหนดให้เป็นอำนาจของประธานาธิบดี

เราพบว่าศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาจะไม่เข้าไปพิจารณาคดีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจตามรัฐธรรมนูญของประธานาธิบดี หรือเป็นกรณีที่เป็นข้อพิพาทกันระหว่างประธานาธิบดีกับสภาองเกรสว่าใครควรเป็นผู้ใช้อำนาจในกรณีใด หากแต่เป็นเรื่องที่จะต้องแก้ไขโดยวิถีทางการเมืองเท่านั้น

3. แนวคำวินิจฉัยเกี่ยวกับคดีที่ไม่เป็นปัญหาทางการเมือง

3.1 กรณีที่เป็นการใช้อำนาจโดยมิชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

อดีตประธานศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา Earl Warren ได้เคยมีความเห็นว่าแม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดให้การกระทำใดเป็นอำนาจขององค์กรหนึ่งตามรัฐธรรมนูญแล้วก็ตามแต่ไม่ถือว่าเป็นการห้ามศาลเข้าไปทำหน้าที่ในการตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญในประเด็นดังกล่าว ทั้งนี้เนื่องจากไม่มีองค์กรใดที่เป็นองค์กรสูงสุด (ในการตีความรัฐธรรมนูญ) อีกทั้งศาลก็มีหน้าที่ในการสร้างความมั่นใจว่าองค์กรของรัฐทุกองค์กรจะปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญอาศัยเหตุผลดังกล่าว ศาลจึงสามารถที่จะตีความขอบเขตอำนาจหน้าที่ขององค์กรตามรัฐธรรมนูญอื่นๆ ได้ว่า มีขอบเขตเพียงใด

จากแนวคิดดังกล่าวข้างต้น ศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาได้เคยตัดสินใจถึงการใช้อำนาจโดยไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญของรัฐสภาเอาไว้ว่าการใช้อำนาจกีดกันบุคคลที่มีคุณสมบัติครบถ้วนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนดมิใช่เป็นหน้าที่ของรัฐสภา เป็นกระบวนการที่มีได้บัญญัติไว้ตามรัฐธรรมนูญสหรัฐอเมริกาย่อมกระทำมิได้ และไม่เป็นประเด็นปัญหาในการเมือง

อีกทั้งยังเคยมีผู้พิพากษาศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกาบางท่านที่ให้ความเห็นในคดี Nixon v. United States ในทำนองว่าศาลอาจมีอำนาจในการตรวจสอบกระบวนการถอดถอนบุคคลออกจากตำแหน่งได้ แม้ว่ารัฐธรรมนูญจะกำหนดให้เป็นอำนาจของวุฒิสภาก็ตาม หากวุฒิสภามีมติถอดถอนบุคคลใดโดยปราศจากการรับฟังพยานหลักฐาน หรือโดยใช้กระบวนการที่มีลักษณะเบ็ดเสร็จเด็ดขาด (ขาดการไต่ตรองโดยรอบคอบ) เหมือนเช่น “การทอยเหรียญ”

3.2 กรณีที่เป็นการกระทบบสาระสำคัญของสิทธิเสรีภาพประชาชน

แม้ว่าในอดีตศาลจะเคยตัดสินว่า การจัดการเกี่ยวกับเขตเลือกตั้งเป็นปัญหาทางการเมืองและไม่ใช่อำนาจของศาลที่จะพิจารณาว่า รัฐบาลแบบใดเป็นรูปแบบของรัฐบาลสาธารณรัฐ แต่ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญฉบับแก้ไขเพิ่มเติม ฉบับที่ 14 มีผลใช้บังคับศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา ก็กลับแนวคำวินิจฉัยดังกล่าว โดยถือว่าการแบ่งเขตเลือกตั้งที่กระทบต่อสิทธิทางการเมืองตลอดจนหลักความเสมอภาคซึ่งเป็นสิทธิที่รัฐธรรมนูญให้การรับรองคุ้มครองไว้นั้น ไม่เป็นปัญหาทางการเมือง ศาลย่อมมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยได้ และศาลฎีกาแห่งสหรัฐอเมริกา ยังได้อธิบายสาระสำคัญของ “หลักปัญหาทางการเมือง” ว่าหมายถึง ประเด็นปัญหาอะไรที่โดย “ธรรมชาติ” ของประเด็นนั้น เป็น “ปัญหาทางการเมือง” โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

(1) กรณีใดที่มีการบัญญัติไว้โดยชัดแจ้ง หรือสามารถพิสูจน์ได้ว่า รัฐธรรมนูญมุ่งหมายให้แก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยองค์กรทางการเมือง (อาจรวมถึงแก้ปัญหาร่วมกันโดยองค์กรทางการเมืองด้วย)

(2) กรณีใดที่พบว่า มีข้อจำกัดหรืออุปสรรคในทางตุลาการ ซึ่งเกินความสามารถที่ฝ่ายตุลาการหรือศาลจะเข้าไปค้นหาหรือจัดการกับมาตรฐานใดๆ อันนำไปสู่การแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

(3) กรณีใดที่เห็นได้อย่างแจ้งชัดว่าเป็นเรื่องที่ต้องใช้การไต่ตรองอย่างรอบคอบโดยทางอื่นนอกเหนือไปจากการพิจารณาอรรถคดีโดยทั่วไป (เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับรัฐประศาสนนโยบาย) ซึ่งหากศาลเข้าไปทำหน้าที่ในการตัดสินแล้ว ก็เป็นไปได้ยากที่จะไม่เข้าไปก้าวก่ายกับงานเชิงนโยบาย กล่าวได้ว่าศาลเองเป็นผู้ริเริ่มงานในเชิงนโยบายเสียเอง

(4) กรณีใดที่เมื่อศาลเข้าไปดำเนินการแก้ไข แม้จะกระทำไปด้วยความเป็นอิสระที่ดี ก็ยังพบว่าเป็นการยากที่การเข้าไปจัดการแก้ไขปัญหาดังกล่าวโดยศาลนั้นจะไม่

⁹Luther v. Borden, 1849 48 U.S. 1

¹⁰จากคดี Baker v. Carr, 1962 369 U.S. 186

เป็นการแสดงออกซึ่งความไม่เคารพในการจัดการขององค์กรอื่นๆ ของรัฐ (องค์กรทางการเมือง) ที่เกี่ยวข้องกันเรื่องดังกล่าวที่เป็นปัญหา

(5) เป็นกรณีที่ไม่มีความจำเป็นเป็นพิเศษ ที่ศาลจะเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการตัดสินใจทางการเมืองที่ได้กระทำลงไปแล้ว (และองค์กรที่ตัดสินใจไปนั้นก็ยึดมั่นในสิ่งที่ตนได้ตัดสินใจไปโดยปราศจากข้อกังขา)

(6) เป็นกรณีที่หากศาลเข้าไปพิจารณาตัดสินปัญหาดังกล่าวแล้วจะก่อให้เกิดความลำบากใจแก่หน่วยงานของรัฐต่างๆ ในการประกาศ แถลงการณ์ หรือแสดงความคิดเห็นใดๆ ที่หลากหลายและอาจแตกต่างไปจากที่ศาลได้พิจารณาตัดสินไป

3.3 กรณีที่อาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อเสถียรภาพของประเทศอย่างร้ายแรง

ผู้พิพากษา Lewis Franklin Powell, Jr. ในคดี Goldwater v. Carter ได้เคยให้ความเห็นว่า “ถ้าสภาองเกรสได้โต้แย้งคัดค้านการใช้อำนาจของประธานาธิบดีในการยกเลิกเพิกถอนสนธิสัญญาที่ได้ทำกับไต้หวัน โดยใช้การกระทำตามธรรมเนียมปฏิบัติที่เหมาะสมแล้ว หากการกระทำดังกล่าวก่อให้เกิดผลให้ประเทศของเราอยู่ในสถานภาพที่ขาดเสถียรภาพอย่างร้ายแรง ในสถานการณ์ดังกล่าวจึงจะเป็นหน้าที่ของศาลนี้ที่จะเข้าไปแก้ไขปัญหานี้ในประเด็นดังกล่าว”

อย่างไรก็ดี ยังไม่เคยมีแนวคำวินิจฉัยของศาลฎีกาในกรณีดังกล่าว ผู้วิจัยจึงเห็นว่า ความเห็นดังกล่าว ยังไม่เป็นส่วนหนึ่งของ หลักปัญหาทางการเมือง และหากในอนาคตมีแนวคำวินิจฉัยดังกล่าวจริง ผู้วิจัยก็มีความเห็นว่า กรณีดังกล่าวเป็นปัญหาทางการเมืองอยู่ดี แต่หากศาลจะเข้าไปแทรกแซงแล้วก็อาจเป็นการสร้าง “ข้อยกเว้นของหลักปัญหาทางการเมือง” ขึ้นมาใหม่

บทสรุป

ทฤษฎีปัญหาทางการเมือง เป็นทฤษฎีที่ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกาได้วางหลักขึ้น เพื่อจำกัดอำนาจตุลาการหรือศาลเอง มิให้เข้าไปแทรกแซงต่อประเด็นปัญหาที่โดยธรรมชาติของความขัดแย้งดังกล่าวจะต้องแก้ไขด้วยตนเองด้วยวิถีทางการเมือง บทบาทหน้าที่ของศาลจึงมีอยู่อย่างเฉพาะเจาะจง กล่าวคือมีขอบเขตอยู่เพียงการควบคุมตรวจสอบความชอบด้วยกฎหมายเท่านั้น และการที่ศาลจะเข้าไปแทรกแซงปัญหาทางการเมือง ก็เท่ากับศาลได้เข้าไปยุ่งเกี่ยวกับการเมืองเสียเอง ซึ่งขัดต่อหลักการแบ่งแยกอำนาจ และอาจทำให้ศาลได้รับผลกระทบทางการเมืองไปด้วย

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, **ชุดการเรียนรู้ด้วยตนเอง หลักสูตรการเรียนรู้กฎหมายมหาชนด้วยตนเอง หมวดที่ 3 การควบคุมการกระทำทางปกครอง** ชุดที่ 1 แนวคิดเกี่ยวกับการควบคุมการกระทำทางปกครอง, กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ., 2548.
- เกรียงไกร เจริญธนาวัฒน์, **หลักพื้นฐานกฎหมายมหาชนว่าด้วย รัฐ รัฐธรรมนูญและกฎหมาย**, พิมพ์ครั้งที่สอง, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2548.
- แก้วสรร อติโพธิ, สุรพล นิธิไกรพนธ์, “สภาพและปัญหาปัจจุบันของระบบรัฐสภาไทย”, **วารสารนิติศาสตร์** ปีที่ 14 ฉบับ 3 พ.ศ. 2527.
- คณิน บุญสุวรรณ, **ปทานุกรมศัพท์รัฐสภาและการเมืองไทย ฉบับสมบูรณ์**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์สุภาพใจ, 2548.
- เจริญ ภักดีธนากุล, “ศาลกับความเป็นกฎหมายสูงสุดแห่งรัฐธรรมนูญ”, **วารสารดุลพินิจ**, 27, 1 มกราคม - กุมภาพันธ์ 2523.
- จักรกฤษณ์ สถาปนศิริ, **การตรวจสอบความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของคำพิพากษาของศาล**, วิทยานิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต สาขาวิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2548.
- จิง จากส์ รุสไซ, **สัญญาประชาคม**, แปลและเรียบเรียงโดย จินดา จินตนะเสรี, กรุงเทพฯ: ศรีพรการพิมพ์, 2522.
- ฌอง ฌากส์ รุสไซ, **สัญญาประชาคม** หลักแห่งสิทธิทางการเมือง, แปลโดยวิภาดา กิตติโกวิท, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ทับหนังสือ, 2550.
- ทีนพันธ์ นาคะตะ, **นักคิดผู้ยิ่งใหญ่ของโลก ปรัชญาและทฤษฎีการเมือง**, กรุงเทพฯ: โครงการเอกสารและตำรา สมาคมรัฐประศาสนศาสตร์ นิต้า, 2541.
- นันทวัฒน์ บรรณานันท์, **บทบรรณาธิการ www.pub-law.net ครั้งที่ 190 “การกระทำทางรัฐบาล”**, [Online], Available URL: <http://www.pub-law.net/publaw/View.asp?publawIDs=1235>.
- บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพ และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์**, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2552.

- บรรเจิด สิงคะเนติ, **หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญใหม่**, พิมพ์ครั้งที่สอง, กรุงเทพฯ: วิญญูชน, 2547
- บวรศักดิ์ อุวรรณโณ, **กฎหมายมหาชน เล่ม 3 ที่มาและนิติวิธี**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2538.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน, **ปรัชญาแห่งอุดมการณ์ทางการเมือง**, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2538.
- ปรีดี เกษมทรัพย์, **นิติปรัชญา**, พิมพ์ครั้งที่ 8, กรุงเทพฯ: โครงการตำราและเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550.
- พิชัยศักดิ์ หรยางกูร, **รวมศัพท์และภาษิตกฎหมาย ลาดิน – ไทย**, พิมพ์ครั้งที่ 1 กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2544.
- ไพโรจน์ ชัยนาม, **สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ ภาคความนำทั่วไป**, กรุงเทพฯ: โครงการตำราชุดตำราลำดับที่ 5 คณะกรรมการสัมมนาและวิจัย คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524.
- โกดิน พลกุล, **หลักกฎหมายมหาชนเบื้องต้น**, พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: นิติธรรม, 2547.
- โกดิน พลกุล, **เอกสารประกอบการบรรยายวิชาหลักกฎหมายมหาชน**, กรุงเทพฯ, คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2526.
- มองเตสกีเออ, **เจตนารมณ์แห่งกฎหมาย**, แปลและเรียบเรียงโดย วิภาวรรณ ตูยานนท์, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2528.
- มานิตย์ จุมปา, **สารานุกรมรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พ.ศ. 2540) หมวดรัฐธรรมนูญและกฎหมาย เรื่อง ประเภทและศักดิ์กฎหมายในรัฐธรรมนูญ**, พิมพ์ครั้งที่ 1, กรุงเทพฯ : องค์การคำของคุรุสภา, 2544.
- มานิตย์ จุมปา, **ปัญหาเขตอำนาจศาลในการกระทำทางรัฐบาล (Act of Government) กรณีแถลงการณ์ร่วมไทย-กัมพูชา ในการขอขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหาร เป็นมรดกโลก**, [Online], Available: URL: <http://www.law.chula.ac.th/web/popnews.php?Id=668> [July 2, 2009]
- วรเจตน์ ภาคีรัตน์, **การกระทำทางรัฐบาลกับคำสั่งศาลปกครองสูงสุดที่ 547/2551 (เขาพระวิหาร) ตอนที่ 2 (กรณีศาลปกครองสูงสุดมีคำสั่งยืนตามศาลปกครองชั้นต้นในการกำหนดมาตรการหรือวิธีการคุ้มครองเพื่อบรรเทาทุกข์ชั่วคราวก่อนการพิพากษาในคดีแถลงการณ์ร่วมระหว่างรัฐบาลไทยและรัฐบาลกัมพูชา เรื่องการขึ้นทะเบียนปราสาทพระวิหารเป็นมรดกโลก)**, [Online], Available URL: <http://www.pub-law.net/publaw/View.asp?publawIDs=1292>.

- วรเจตน์ ภาคีรัตน์, *“ความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนุญกับศาลรัฐธรรมนูญ”*,
**รวมบทความเนื่องในโอกาสครบรอบ 90 ปี ธรรมศาสตราจารย์สัญญา
 ธรรมศักดิ์**, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2541.
- วรพจน์ วิศรุตพิชญ์, *หลักการพื้นฐานของกฎหมายปกครอง*, กรุงเทพฯ: โครงการตำรา
 และเอกสารประกอบการสอน คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2538.
- วิชณุ เครืองาม. *กฎหมายรัฐธรรมนูญ*, พิมพ์ครั้งที่ 3 กรุงเทพมหานคร :
 โรงพิมพ์แสงสุทธิการพิมพ์, 2530.
- วี.ไอ.เลนิน, *รัฐกับการปฏิบัติ*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์นกสูก, ปีที่พิมพ์ไม่ปรากฏ.
- ส. ศิวรักษ์, *นักปรัชญาการเมืองฝรั่ง*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์, 2520.
- สุภางค์ จันทวานิช, *ทฤษฎีสังคมวิทยา*, กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์
 มหาวิทยาลัย, 2551.
- หยุด แสงอุทัย, *แนวคำถามคำตอบรัฐธรรมนูญทั่วไปและรัฐธรรมนูญแห่ง
 ราชอาณาจักรไทย*, พระนคร : นำเชียการพิมพ์, 2513.
- อมร จันทรสมบูรณ์, *คอนสติติวชันแนลลิสม์ (Constitutionalism): ทางออกของ
 ประเทศไทย*, กรุงเทพฯ: สถาบันนโยบายการศึกษา, 2537.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2550

ภาษาต่างประเทศ

- Christopher Berry Gray, *The Methodology of Maurice Hauriou: Legal, Sociological,
 Philosophical*, (Netherlands, 2010)
- Dick Taverne, *The March of Unreason; Science, Democracy, and the New
 Fundamentalism*, Oxford University Press, New York, 2005
- Eyewitness to History, *The Boston Tea Party*, 1773, 2002 [Online], Available: URL:
<http://www.eyewitnesstohistory.com/teaparty.htm> [cited 3 March 2011]
- Eyewitness to History, *The Trial of Andrew Johnson*, 1868 [Online]. Available from:
<http://www.eyewitnesstohistory.com/john.htm> [cited 3 March 2011]
- Federalist Papers, No. 69*. [Online]. Available from: [http://www.constitution.org/fed/federa69 .htm](http://www.constitution.org/fed/federa69.htm) [cited 3 March 2011]
- Jon Roland, *De Cive (The Citizen) Philosophical Rudiments Concerning Govern
 ment and Society by Thomas Hobbes 1651*, [Online], Available: URL:<http://>

[www.constitution.org /th/decive01.htm](http://www.constitution.org/th/decive01.htm) [cited 3 March 2011]

Jon Roland, *The Social Contract or Principles of Political Right by Jean Jacques Rousseau 1762 Translated by G.H.D. Cole*, [Online], Available: URL:

<http://www.constitution.org/jjr/socon.htm> [cited 3 March 2011]

Jon Roland. *Constitution for the United States of America* [Online]. Available from: http://www.constitution.org/constit_.htm [cited 3 March 2011]

Marx/Engels Internet Archive (marxists.org), *The Communist Manifesto*, [Online], Available: URL: [http://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/communist-manifesto/index .htm](http://www.marxists.org/archive/marx/works/1848/communist-manifesto/index.htm) [cited 3 March 2011]

Michael Stolleis, *The Law under the swastika : studies on legal history in Nazi Germany 1994 Translated by Thomas Dunlap*, United States, The University of Chicago Press, 1998.

Online Library of Liberty, Spooner, *Taxation and the Common Law* (1852), [Online], Available: URL: http://oll.libertyfund.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1476&Itemid=262 [cited 3 March 2011]

Paul Cartledge, Paul Millett and Stephen Todd, *Nomos : Essays in Athenian Law, Politics and Society*, United Kingdom: Cambridge University Press, 2002.

Political Questions, [Online], Available: URL: <http://www.law.cornell.edu/anncon/> [cited 3 March 2011]

Steven Thomas, *The Stamp Act : British Parliament – 1765*, 2009, [Online], Available: URL: http://oll.libertyfund.org/index.php?option=com_content&task=view&id=1476&Itemid=262 [cited 3 March 2011]

The History Place, *The Impeachment Proceedings : Bill Clinton* [Online]. Available from: <http://www.historyplace.com/unitedstates/impeachments/clinton.htm> [cited 3 March 2011]

Thomas Hobbes Biography, [Online], Available: URL: <http://www.notablebiographies.com/He-Ho/Hobbes-Thomas.html> [cited 3 March 2011]

Yqyq.net, *The monarchy as a form of government* [Online]. Available from: http://yqyq.net/56394-Monarhiya_kak_forma_pravleniya.html [cited 3 March 2011]

The United States Constitution